

GELENEKSEL KONUT MİMARLIĞINI ETKİLEYEN SOSYO-KÜLTÜREL FAKTÖRLER: EDİRNE'DE ŞİNASI DÖRTOK EVİ

Damla ATİK*, Nevnihal ERDOĞAN**

* Trakya Üniversitesi, Mühendislik Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Prof. Dr. Ahmet Karadeniz Yerleşkesi, EDİRNE, 0 284 226 12 17 /2313, archidam22@hotmail.com

**Kocaeli Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Anıtpark Yerleşkesi, 41300 İZMİT/KOCAELİ, 0 262 324 99 10/12 37, nevtrakya@hotmail.com

Alınış: 25 Ocak 2007

Kabul Ediliş: 6 Haziran 2007

Özet: Mimarideki kültürel farklılıklar ve kültür-mimarlık ilişkisinin analiz edilmesi konuları son yıllarda önem kazanmıştır. Bu yaklaşımla, kültür ve mimarlık arasındaki ilişkilerin sosyo-fiziksel bir modelini oluşturan Mazumdar & Mazumdar (1994), dört bölümden oluşan bir model sunmuşlardır. Bu model, kültür tarafından seçilen veya tasarlanan mimari ürünler, mimari değerler, sosyal değerler ve sosyal normlar arasındaki bağlantıyı göstermektedir.

Konutların incelenmesi ve sınıflandırılmasında, hem fiziksel hem de sosyo-kültürel bakış açıları göz önünde bulundurulmalıdır. Çünkü konut biçimlenişi sadece fiziksel etkilerin ya da tek bir etkenin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucudur.

Bu çalışmada kültürel ve sosyal değerlerin mimarlıkla olan ilişkisi incelenmiş; Mazumdar & Mazumdar'ın öneri modeli kullanılarak farklı kültür ve etnik grupların yaşadığı Edirne konutlarında anlaşılması çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Kültür-Mimarlık İlişkisi, Mimari Değerler, Mimari Ürünler, Sosyal Değerler, Sosyal Normlar, Sosyo-Kültürel Faktörler*

Socio-Cultural Factors That Effect Traditional House Architecture: House of Şinasi Dörtok Evi

Abstract: The subjects of cultural differences and analysis of culture-architecture relationship have gained great attention in the recent years. Mazumdar & Mazumdar (1994) developed a four step model which forms socio-physical model of relationships between culture and architecture through this approach. This model shows the linkages between architectural values, artifacts, social values and norms which were chosen or designed by culture.

Both physical and cultural factors must be considered while analyzing and categorizing the houses. Because house forms are not effected by only a single factor or physical factors, but also effected by all the cultural factors.

The relationships between architecture, culture and social values are examined and they are tried to be understood in Edirne houses where different ethnic and cultural groups lived, using Mazumdar & Mazumdar's model in this case study.

Keywords: *Culture- Architecture Relationship, Architectural Values, Architectural Artifacts, Social Values, Social Norms, Socio-Cultural Factors*

Giriş

Mimaride kültürel farklılıklar ve kültür-mimarlık ilişkisi konularının önem kazandığı son yıllarda, birçok araştırmacı "kültür-konut" ilişkisini inceleyen çalışma yapmaktadır. Bu çalışmalarda, mimari formların ve özellikle de konut biçimlenişlerinin birçok değer tarafından etkilendiği ortaya konulmaktadır.

Konut biçimlenişleri sadece fiziksel etkilerin ya da etkenlerin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucudur. Konutların formlarını etkileyen faktörleri tartışırken, onları ideal çevrenin birer fiziksel bileşeni olarak düşünmek yararlı olacaktır. Aynı zamanda konutlar, dünya görüşünü yaratmaya ve yansıtmaya yarayan bir fiziksel mekanizma olarak düşünülebilirler (Rapoport, 1969a).

Bu çalışma, sosyo-kültürel değerler ile geleneksel konut mimarisi arasındaki ilişkiyi incelemektedir. Edirne'de geleneklerin, inançların, değerlerin ve ritüellerin konut mimarisini nasıl etkilediği sorusunun cevabını arar.

Kültür – Konut İlişkisi

Rapoport (1969a) insan-çevre ilişkilerinde kültürün birbirini tamamlayan üç bütünlük bakış açısıyla tanımlamıştır; birincisi tipik bir grubun yaşam şekli, ikincisi sembolik kodlardan oluşan bilişsel şemalar, sembolle ve anlamlar sistemi; üçüncüsü ise kültürün ekolojik ve kaynaklarla ilgili olarak hayatta kalmak için uyum sağlama stratejik seti olduğunu savunan bakış açısıdır. Rapoport geniş kapsamlı ele aldığı kültürü bileşenlere de ayırarak kültür ve insan davranışları arasındaki ilişkiyi, dünya görüşü, inanışlar, değerler, imge ya da şemalar ve yaşam biçimleri, eylemler zinciri olarak soyuttan somuta giden bir süreci açıklamıştır. Gür (2000, s:66) ise aynı coğrafi koşullara karşın uzun süre başa çıkma uğraşımı vermiş, tutarlı, dengeli, bütünlük arz eden, ortak değerleri, sanat, zanaat, beceri ve alışkanlıkları olan ve bunları çeşitli mekanizmalarla nesilden nesile aktarmış insan topluluklarından kısaca kültür diye tanımlamıştır.

Bu gün kadar birçok araştırmacı, kültür-konut ilişkisini incelemiştir. Konut biçimlenişlerini ve mimari formları birçok değer etkiler. Konut biçimlenişini sadece fiziksel etkilerin ya da etkenlerin sonucu değil, tüm sosyo-kültürel faktörlerin sonucudur. Bunlar, Rapoport'a göre kültürel değerler ve seçimler (Rapoport 1969a, 1969b, 1985a); Mazumdar'a göre kurallar, normlar ve sosyal ilişkiler (Mazumdar ve Mazumdar, 1984); Lawrence ve Low'a göre ise sembolik anlamlardır (Lawrence, 1985; Low,1988).

Cunningham (1972), konutun bölümlerden, formdan, sembollerden ve düzenlemelerden oluştuğunu ve insanlar tarafından belirlenen bir evren modeli olduğunu savunmuştur. Errington (1979) ise, incelediği Buginese konutlarının sembolik dünyayı temsil ettiğine ve gruplar arasında sosyal ilişkiyi yansıttığına dikkat çekmiştir. Bourdieu'ya (1973) göre "Berber" konutları tüm evrene hüküm eden zıtlıklara göre organize edilmiş ve Berber halkının küçük dünyasını temsil eden yapılarıdır. Benzer şekilde Hardie (1985), Tswana'nın dışavurumcu konut mekanlarını oluşturan konseptlerin, Tswana halkını evrene bakış açılarına ve inançlarına bağlı olduğunu ve atalarının yer yüzünde yaşayan ruhlarının etkileriyle ilişkilendirildiğini göstermiştir.

Konut tasarımına etki eden sosyo-kültürel faktörler kapsamında incelenen din, insan ilişkilerini etkileyen ve düzenleyen bir olgudur. Aynı zamanda mimariye yansıyan önemli bir faktördür. Bu özelliği kültür-konut ilişkisi kapsamında birçok çalışmanın konusu olmuştur. Örneğin Eliade, Tuan ve Sopher gibi araştırmacılar dini inançları mikro ölçekte inceleyerek konuttaki yansımalarını açıklamışlardır (Eliade, 1959, 1985; Tuan, 1974; Sopher, 1967). Eliade'ye göre (1959) konut kutsal bir mekandır; konutta yapılan dini ritüel ve uygulamalar onu kutsal yapar. Bir çalışmada Rapoport, dinin çevreyi ve insanları etkileyen bir faktör olduğundan bahsetmiştir (Rapoport, 1969b). Hint evlerindeki hiyerarşik mekan düzenleri ve kutsal mekan, Mazumdar ve Mazumdar (1992, 1993, 1994) tarafından açıklanmıştır. Saile (1985), Pueblo konutlarındaki ritüellerin, mekanı nasıl kutsal ve güvenli kıldığını ve ev sahipleri için nasıl yaşanır hale geldiğini incelemiştir. Din üzerine yapılan bir çok çalışmada, dini sembol, anlam ve ritüel üzerine odaklanırken sadece birkaç araştırmacı dini temellere dayanan cinsiyet ayrımlarını ve mekanları araştırmıştır (Donley, 1982; Donley-Reid, 1990; Duncan, 1981; Khatib-Chahidi, 1981; Pellow, 1988).

Birçok kültürde kişilik ve ayrıcalık elde etmek amacıyla tasarlanıp donatılan konut aynı zamanda insanları birbirine ve kültüre yaklaştıran yaşamsal bir varlıktır. Birey ayrıcalık ararken, kültür ortak değerleri yaratır. Kişilik-kültür bağlamında konut bir paradokstur (Gür, 2000, s:47).

Edirne evleri üzerine yapılan çalışmalarda eski sosyal yaşamın çeşitli yönleri kısmen incelenmiştir (Karasu, 1988; Osman, R.1983;Yıldırım,1995; Soyyanmaz,1990). Makalede Edirne'de geleneksel konut mimarlığını etkileyen sosyo-kültürel faktörlerin tek bir örnek de (case study) biçimlenişte nasıl rol oynadığı ayırt edici şekilde ve detaylı incelenmiştir.

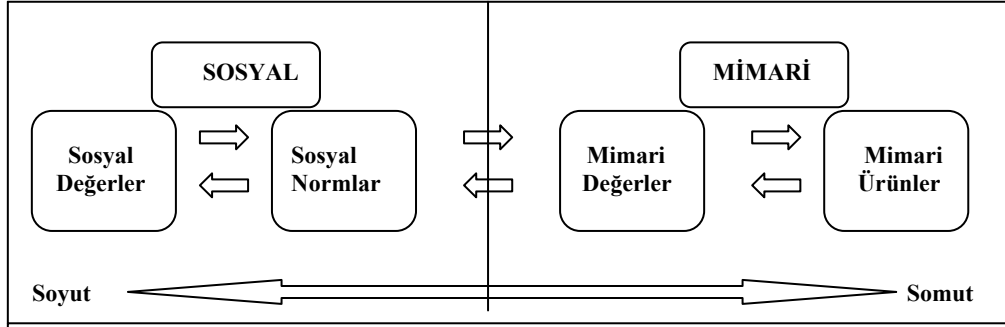
Metot

Kültür ve mimarlık arasındaki ilişkilerin sosyo-fiziksel bir modelini oluşturan Mazumdar & Mazumdar (1994), dört bölümden oluşan bir model sunmuşlardır. Bu model, kültür tarafından seçilen veya tasarlanan mimari ürünler, mimari değerler, sosyal değerler ve sosyal normlar arasındaki bağlantıyı göstermektedir (Şekil 1). Bu model, kültür-mimarlık ilişkisini anlamamıza ve araştırmamıza yarayan bir metodolojik araç kullanmamıza imkân sağlamıştır.

Makalede, Edirne'de Şinasi Dörtok evi tek örnek (case study) olarak ele alınmış ve bu örnek üzerinden kültürel ve sosyal değerlerin mimarlıkla olan ilişkileri incelenmiştir. Verilerin büyük çoğunluğu Dörtok evinden, diğerleri ise çeşitli kaynaklardan toplanmıştır¹. Çalışmada, görsel survey, katılımcı gözlem, yerel kaynaklarla görüşme (komşular ve konut sahibi), yaşlı yerel kaynak kişilerle görüşme yapılarak "survey araştırma metodu" kullanılmıştır. Seçilen evin yakın çevresi incelenmiş, fotoğrafik tespitler, rölöve ve çizim çalışmalarıyla Dörtok evinin mimari analizleri yapılarak konut biçimi ile sosyo-kültürel faktörlerin ilişkisi üzerine anlamlı bulgular ortaya konulmuştur. Çalışmada yaşayan ailenin sosyal değerleri ve pratikleri üzerine yazılanlar kadar etnografik, otobiyografik anlatılanlar da bu örnek çalışmada toplanan verileri desteklemiştir. Çalışmanın zaman periyodu, oldukça eski bir bina olduğu için, 19.yy.in sonları ve 20.yy.in başları olarak tarihlendirilmiştir. Sosyal uygulamaların anlaşılması için, tarihsel geçmişin anlaşılması gerekir.

Model

Model esnektir ve kolay anlaşılabilmesi için ilişkiler dört aşamada anlatılmıştır. Kültürün veya toplumun, mimari ürünlerin seçimini ve gelişimini nasıl etkilediği sorusuna yanıt ararken kullanılan model, toplum ve mimarlık ilişkisini açıklar; sadece mimari ürünlere ve sosyal değerlere değil, aynı zamanda mimari değerlere ve sosyal normlara, uygulamalara, ritüellere, davranış kalıplarına ve bunun gibi değerlere de dikkat çeker.

Şekil 1. Mimarlık ve Sosyal Değerler Arasındaki İlişki Modeli (Mazumdar & Mazumdar, 1994)

Öncelikle, modelde kullanılan bazı terimlerin tanımları yapılmıştır. Değerler bir düşünce ve inanç sistemi olarak görülmüş ve tercihleri olumlu veya olumsuz olarak etkilemiştir (Rapoport, 1985). Bir toplumun mimari ürünleri, birtakım sosyal değerlerin etkilediği ve sosyal değerlerin, sosyal normların ve mimari değerlerin önemli rol oynadığı bir yöntem olarak görülmektedir.

Sosyal değerler kavramsaldir. Kültürün düzenlediği, paylaşılan inanç ve fikirler gibi, derin ve oturmuş kanaatlerdir. Bir toplumdaki insanların rollerini, birbirleriyle ve çevreyle olan ilişkilerini, insanların dünya görüşlerini, inançlarını ve o toplumla ilgili genel fikirleri içermektedir. Bu fikirler, daha tanımlanabilir olan sosyal normları doğurur. **Sosyal normlar**, daha spesifik bilgiler, fikirler, neyin tercih edileceği konusundaki öğütler ve kurallardır. Aynı zamanda fikirler, beklentiler, ilişkiler ve davranışlar hakkında neyin kabul edilebilir ve neyin tolere edilebilir olduğunu kapsar.

Toplumdaki yazılmamış, söylenmemiş kuralları, tabuları, kısıtlamaları, davranış modellerini, inançları ve ritüelleri içermektedir. Sosyal normlar, mimari değerlerle ilişkilidir ve bu değerleri etkilemektedir. **Mimari değerler**, somut ve tanımlanabilir olgulardır. Sosyal normları ve sosyal değerleri, biçimler şeklinde açıklarlar. Mimari değerler, mimari elemanları ya da mekansal ve mimari uygulamaların seçimini etkileyen değerlerdir. **Mimari ürünler** ise, bir yapının elemanları ve bileşenleridir. Formları, şekilleri, ebatları, konstrüksiyon malzemelerini, strüktür yapılarını, tasarımları ve konumlarıyla bina içerisindeki objeleri içerir. Benzer mimari elemanların, tasarımların, formların, malzeme ve ürünlerin seçimi, tasarımı ve kullanımı, bunları etkileyen değerlerin varlığını belirtir.

Şinasi Dörtok Evi (Dr. Artin Evi)²

Şinasi Dörtok Evi, Edirne Meydan mahallesi, Kıyık caddesi no:67’de yer almaktadır. Şehir merkezinden Kıyık semtine ulaşımı sağlayan Kıyık Caddesi üzerinde, bugünkü Göğüs Hastalıkları hastanesi’nin yanında yer alır ve şehir merkezine yürüme mesafesindedir. Ev bugünkü sahipleri tarafından 1929 yılından sonra kullanılmıştır

20.yy başına tarihlenen binanın kesin yapım tarihi bilinmemektedir. Ancak ilk sahibinin Ermeni asıllı Doktor Artin Bey olduğu bilinmektedir. Balkan savaşına tanıklık etmiş bu tarihi geleneksel ev, Yunanlıların Edirne’yi işgal ettiği 1920’li yıllarda karakol binası olarak kullanılmıştır. Birinci kat cumbaların yan tarafında buluna dar uzun pencerelerin, işgal döneminde gözetleme pencereleri olarak kullanıldığı söylenir.

Edirne’nin Yunan işgalinde kurtulmasında sonra Dr. Artin’in Amerika’ya gitmesi üzerine, Milli Emlak evi satışa çıkmıştır. O dönemde böyle evler halka tellallerla duyurularak, yirmi yıl vadeyle satılmıştır. Şinasi Dörtok’un babası Hüsnü Bey de evi, 1929 yılında bu yöntemle Milli Emlak’tan 365 Liraya satın almış ve yirmi sene boyunca ödemesini yapmıştır. Dr. Artin’in oğlu bir süre sonra Amerika’dan geldiğinde evin satıldığını öğrenmiştir.

Satışına kadar geçen sürede, bu evde köyden göç eden insanlar oturmuşlardır. Yunan işgalindeki zararın yanı sıra, köylülerin zemin kat ve ek binalara, atlarını ve eşeklerini bağlayarak ahır gibi kullanmaları sonucunda ev harap olmuş. Dr. Artin de faytonunu ve atlarını ek binada barındırmış. Şinasi Dörtok’un babası evi satın alınca, ahır yıkıp yerine bugün mevcut odaları yaptırmış. Orijinal binaya yapılan ek binada iki oda, bir mutfak ve bir de banyo yer alır.

Şinasi Dörtok evi Edirne’de, Dr. Artin’in evi olarak bilinir. Evin avlusunun bittiği yerde ise kırmızı renkli bir konak papazın eviymiş. Avlunun diğer tarafında da yine bir başka papazın evi bulunmuş. Dr. Artin evi yanında

Cevdet Paşa konağı varmış. Civardaki bir başka konak olan Arif Paşa konağı, Balkan savaşında yandıktan sonra General Kazım bey tarafından yeniden yaptırılmış. İsimlerinden de anlaşıldığı gibi cadde “Paşalar caddesi” olarak bilinirmiş. Konaklar dışındaki diğer evlerde beyler ve üst sınıf aileler oturmuş. Dr. Artin böylesine mutena semtin doktoruymuş.

1927 yılında doğan Şinasi Dörtok bu eve taşındıklarında iki yaşındaymış. Dedeleri 93 Balkan Harbinde, Bulgaristan’ın Karapınar köyünden göç etmişlerdir. Üç erkek kardeşi, annesi ve babasıyla bu evde yaşamışlar. Dedesi (annesinin babası) Yüzbaşı Osman Makamoğlu 1937 yılında vefat etmiş. Babası, annesi ve iki erkek kardeşini kaybeden Şinasi Dörtok 2003 yılına kadar bu evde ağabeyi ile beraber oturmuş, onun da vefatı üzerine evi terk etmiştir. Binanın orijinal yapımı ahşap karkastır. Zemin kattaki ek bina ise yığmadır. Bina, Balkan savaşına tanıklık etmiş, geçirdiği onarımlarla günümüze ulaşmış, ancak 2003 yılı Kasım ayında geçirdiği yangın sonucu çatısı tamamen yanarak birinci kat kullanılmaz hale gelmiştir.

Sosyal Değerler

Din ile Kadın-Erkek İlişkileri: Türk toplumunda yaşayan gayrı-Müslimlerin kadın-erkek ilişkilerinde, Cumhuriyet öncesi Türk-Müslüman toplumunun aksine, cinsiyete dayalı ayırım yoktu. Ancak yaşadıkları toplumdaki geleneğe göre, kamusal alanlarda bir takım kurallara dikkat ederlerdi. İbadetler, dini uygulamalar ve törenler genellikle kilisede ve bazen de evde kadın ve erkek bir arada bulunarak yapılırdı. Kadının mahremiyet gereksinmesinden doğan bir gizlenmesi yoktu.

Aile Yapısı: Geniş aile olgusu, toplumun ve içinde yaşanan evin ortak bir değeri olmuştur. Aile, geleneksel Türk-Müslüman gruplarında olduğu gibi, Ermeni gruplarında da büyük önem taşımaktadır. Aynı evde yaşayan geniş aile üyeleri arasında bağlılık bulunurdu. Türk-Müslüman ailelerde olduğu gibi Ermeni ailelerde de iki-üç nesil aynı evi paylaşırdı. Geleneklerine bağlı olarak kendi inançları doğrultusunda yaşarlardı.

Ailenin Toplumdaki Statüsü: Ailenin ekonomik ve sosyal konumunun yüksek olması sebebiyle, aile toplumda yüksek bir statüye sahipti. Özellikle doktorluk gibi itibarı yüksek bir mesleğe sahip olan ailede, ev “doktor evi” olarak kullanılırdı ve toplum hizmetine sunulurdu.

Ailenin Mahremiyeti: Ailenin ve evin mahremiyeti, dinsel anlamda bir temel teşkil etmezdi. Kadın-erkek ayırımı olmadığından, kadınlar evde ve toplumda, kendi cemaatinden erkek ve kadınlarla bir arada bulunabilirlerdi.

Komşuluk İlişkiler ve Konukseverlik: Komşuluk ve konukseverlik değerleri, gayrı-Müslim toplumlarda da önemliydi. Ermeni aile kendi cemaatindeki komşularıyla olsun, yaşadıkları mahalledeki Müslüman komşularıyla olsun, yakın ilişkilerde bulunmuşlardı.

Gayrı-Müslim Toplumdaki Sosyal Değerler: Bu değerler toplumun inançları ve gelenekleri doğrultusunda evlilik, vaftiz, dini bayramlar, tebrik ve ziyaretler ile bunların seremoni ve ritüelleridir. Bu değerlerin en önemlisi Noel günleridir. Noel’de bütün aile üyeleri, evde toplanırdı. Vaftiz törenleri Pazar günleri kilisede yapılır, salı günleri akraba, eş ve dost eve davet edilerek, bebek yıkanır. Düğünler ise evde değil, kilisede yapılırdı. Kilisede yapılan bir başka tören de cenazelerdi. Naaş hangi gün gömülürse gömülsün, Cumartesi günü eve papaz gelir, ev halkına ve komşulara dağıtmak üzere yapılan helvaya ve ölen kişinin odasına dua okurdu. Ölünün 40. gününde ve senesinde evde yine helva yapılır ve eve gelenlere ikram edilirdi.

Sosyal Normlar

Ermeni aile, içinde yaşadıkları Müslüman toplumun geleneklerine saygı göstererek kadın-erkek ilişkilerine dikkat ederlerdi. Kadınlar kendi cemaatlerinde erkeklerle bir arada bulunurdu. Kadının mahremiyet için gizlenme yoktu. Geniş ailenin bireylerinin rollerine dayalı iş bölümü vardı. Kadın evin içinden, erkek evin dışından sorumluydu. Komşular arasında yardımlaşma ön plandaydı ve din ayırımı yoktu.. Konukseverlik önemli değerd; ikram yapılır ve misafirler hoş tutulurdu.

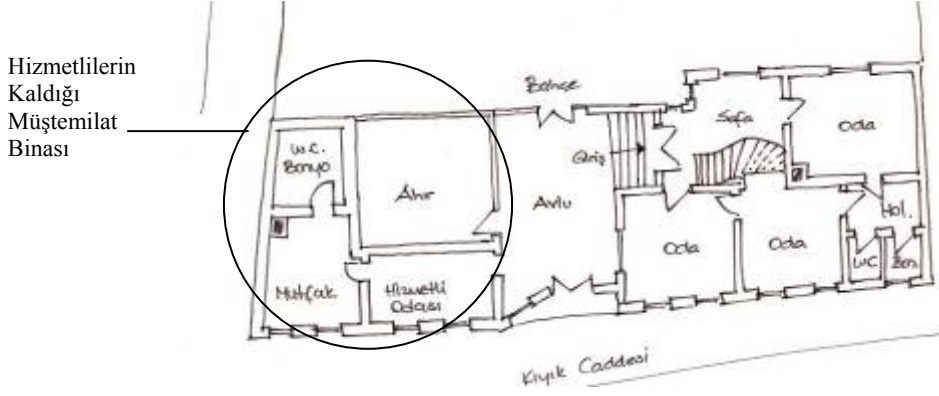
Mimari Değerler:

Cinsiyete dayalı mekan ayırımı yapılmazdı. Evde kadının gizlenmesini gerektiren değer olmadığından, ailenin ve kadının mahremiyeti için görsel bariyerler kullanılmamıştır. Evde ibadet için özel mekan ve bölümler bulunmazdı çünkü Hristiyanlık inancında ibadet kilisede ve cemaatle, bazı sosyal ve dinsel törenler de evde yapılırdı. Bu toplantılarda da kadınlar ve erkekler bir arada bulunurdu. Geniş aile olmaları nedeniyle çok mekana ihtiyaç duyulurdu ve özellikle odalar çok fonksiyonluydu. Avlu, sosyal yaşamın geçtiği, yarı kamusal-yarı özel bir alandı. Günlük yaşam avlu ve bahçede geçirdi. Giriş kapısının büyüklüğü, şekli ailenin statüsünü sembolize ederdi..Komşuluk ilişkileri güçlüydü. Misafire ağırlamak önemliydi, ayrı oda da misafir kabul edilirdi.

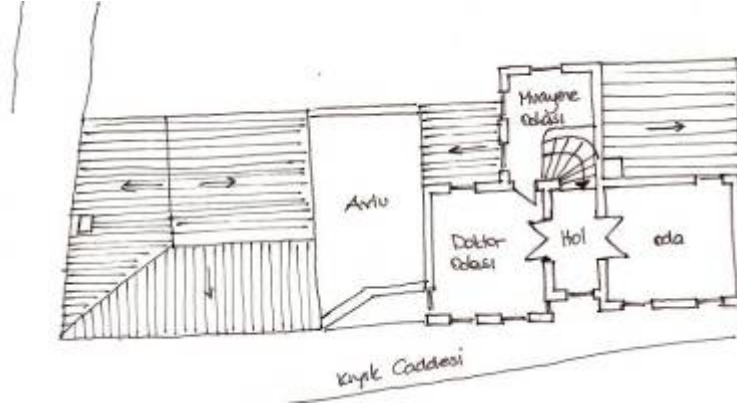
Mimari Ürünler:

Cinsiyete dayalı mekan ayırımı olmadığından, evin içinde ve dışında, kadın ve erkeği ayıran mekanlar, bölümler ve elemanlar yoktur (Şekil 2, Şekil 3). Geniş aile olduklarından dolayı mekanlar çok fonksiyonluydu. Odalar, ailenin yaşam tarzına bağlı kullanılırdı. Günlük yaşamın geçtiği bir oda aynı zamanda oturma, yemek yeme ve uyuma eylemleri amacıyla kullanılırdı. Evde, ailenin yaşadığı ile hizmetlilerin yaşadığı iki ayrı bölüm bulunurdu. Evde çalışanlar müstemilat binasında kalırlardı (Şekil 2). Sokaktan avluya, avludan eve girilirdi. Burada ahır ve fayton yeri

bulunurdu. Doktorun faytonun avluya girebilmesi için çift kanatlı büyük bir kapıya ihtiyaç vardı (Şekil 4). Bu kapı aynı zamanda ailenin statüsünü sembolize ederdi. Evin bir bölümü de, iş yeri olarak kullanılırdı. Hastalar avludan geçerek, merdiven holüne; buradan da evin içini görmeden birinci kata muayene odasına ulaşırlardı (Şekil 3, Şekil 7). Misafire özel önem verildiğinden, gelen misafirler ayrı bir odada ağırlanırdı. Bitişik komşuyla ortak bir bahçe duvarı vardı. Bu duvar yüksek olmayıp göz seviyesinde ve komşuyla yakın ilişkiliydi. Ortak bahçe duvarında bulunan kapı vasıtasıyla, sokağa çıkmadan komşuya geçilebiliyordu. Ev dışı dönük olup, her iki katında da pencereler bulunurdu. Pencerelelerde mahremiyet amaçlı kullanılan kafes ve kepenk gibi görsel bariyerler yoktu (Şekil 5, Şekil 6). Evin birinci katında yer alan çıkmalar, evin sokak ile görsel ilişkisini sağlamaktaydı (Şekil 5, Şekil 6).

Şekil 2: Zemin Kat

Şekil 3: Birinci Kat

Şekil 4: Avlu Kapısı

Şekil 5: Kıyık Caddesinden Görünüm

Şekil 6: Ön Görünüş-Cumbalar

Şekil 7: Avludan Görünüş-Giriş Kapısı

SONUÇLAR ve DEĞERLENDİRME

Mazumdar & Mazumdar'ın (1994) dört aşamalı modeline dayanan araştırma metodunu uygulayarak bazı sonuçlara ulaşıldı. Özellikle mimari ürünlerin fiziksel açıklamasını sunmak, konut biçimini yeterince açıklayamıyordu. Mimari ürünlerin, mimari değerlerle, sosyal normlarla ve sosyal değerlerle; dolayısıyla kültürle olan ilişkisini anlamak ve bu mantığı kurmak gerekiyordu. Bu yaklaşım kültürün, kültür değerlerinin ve kültür normlarının anlaşılmasını sağladı. Dolayısıyla bütünsel bir yaklaşımın ve araştırmanın gerekli olduğu anlaşıldı. Böylece modelle hem fonksiyonel, hem de sembolik ilişkileri araştırma imkânı bulundu.

Şinasi Dörtok evinde biçimlenen avlu-sofa-odalar ve servis mekânları, hiyerarşik olarak açıktan kapalı mekânlara doğru geçiş yapar. Evde, aile içinde kadın ve erkek ayırımından doğan mekân ayırımı yapılmadığından, esnek kullanım anlayışı hâkimdir. Geleneksel Edirne evlerinin kullanıcılarından, farklı inanç ve etnik kökenli ailelerinden Dörtok evi, alt kültürün tek bir örnek aile üzerinden incelediğimizde, yaşam biçimine cevap veren çözümdedir.

Sonuç olarak, incelenen Dörtok evi örnekleri çoğaltılarak, daha derin sosyo-kültürel veriler toplanarak genellemeye gidilmesi açıktır. Her ülke mimarlarının, tasarımcılarının ve şehir plancılarının, çağdaş yerleşme ve konut tasarımlarında kültürel süreklilik taşıyan çağdaş tasarım ilkelerini yaratarak, geleneksel konut biçimlendirme prensiplerindeki muhtemel genellemelerden de kıyaslayarak öğrenebilecekleri dersler olduğu kuşkusuzdur.

KAYNAKLAR

Bourdieu, P., The Berber House, *Rules and Meanings: The Anthropology of Everyday Knowledge*, Harmondsworth: Penguin, 1973

Cunnigam, Mazumdar, S. & Mazumdar, S., Societal Values and Architecture: A Socio-Physical Model of Interrelationships, *Journal of Architecture and Planning Research*, Locke Serence Publishing company, Inc. Chicago, USA, s:182,1994’ten alıntı.

Eliade, M., The Sacred and the Profane: The Nature of Religion, Chicago, IL:Harcourt, Brace and World, 1959

Eliade, M., Symbolism, The Sacred and the Arts, New York NY: Crossroads, 1985

Gür, Ş., Ö., Doğu Karadeniz Örneğinde Konut Kültürü, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 1. Baskı, İstanbul, Nisan 2000

Karasu, G., 1988, “Edirne Göz folkloru Araştırması” (Der.) Kültür ve Turizm Müdürlüğü yrd. Edirne İl Halk Kütüphanesi Bülteni

Lawrence, R.J., A More Humane History of Houses:Research Method and Application in Altman, I. And Werner, C<(eds.) *Home Environments*, New York NY:Plenum, 1985

Low, S., Cultural Aspects of Design, *Architecture and Behavior*, 1988,

Mazumdar, S. & Mazumdar, S., “Societal Values and Architecture: A Socio-Physical Model of Interrelationships” *Journal of Architecture and Planning Research*, Locke Serence Publishing company, Inc. Chicago, USA, 1994

Osman, R., 1983, “Dr. Rıfat Osman’a Göre Edirne Evleri ve Konakları”, Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu, II. Baskı,(Der. Ord.Prof.Dr.A.Süheyl Ünver)

Rapoport, A., “House Form and Culture” Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1969a

Rapoport, A., “The Pueblo and The Hogan: A Cross Cultural Comparison of Two Responses to an Environment in Oliver”, P. (ed.) Shelter and Society, Lpndon, UK: Barrie & Radcliff, 1969b

Rapoport, A., “The Meaning of the Built Environment: A Non-verbal Communication Approach” Beverly Hills, Sage Pub., 1982

Rapoport, A., “Thinking About Home Environments”, in Altman, I. and Werner, C. (eds.). Home Environments, New York NY:Plenum, 1985a

Saile, D., G., “The Ritual Establishment of Home”, Home Environments 10/17/94, 1985

Sopher, D., E., “Geography of Religions”, Englewood Cliffs, N.J. Prentice-Hall, 1967

Soyyanmaz, M.E.(1990), Şehirlerdeki Eski ve Yeni Yerleşim Bölgelerindeki Konutlarda Plan Tertibi ve Ailelerin Yaşam Biçimi, Edirne: Yayınlanmamış Yüksek lisans tezi, Trakya Üniversitesi Fen bilimleri Enstitüsü.

Tuan, Y., “Topophilia: A Study of Environmental Perception Attitudes and Values”, Englewood Cliffs, N.J. Prentice Hall

Yıldırım, N., Türk Aile Sistemi İçinde Edirne Ailesinin Sosyal Yapı Özellikleri, Türk Kütüphaneciler Derneği Edirne Şubesi Yayınları No:22, Edirne Araştırma Dizisi:12, 1. Baskı, Eylül 1995

Zeybekoğlu, D., “Edirne Geleneksel Konut Mimarlığını Etkileyen Sosyo-Kültürel Faktörlerin İncelenmesi”, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Edirne, 2005

¹ -Şinasi Dörtok: Kasım 2003-Haziran 2004 tarihleri arasındaki görüşmeler, Kızıyık/Edirne
-Nadya Palaz: 2005 Haziran ayındaki görüşmeler, Moda/İstanbul
-Zeki Ersıkar: 2004 Haziran ayındaki görüşmeler, Kızıyık/Edirne

² Makaledeki fiziksel ve sosyo-kültürel veriler Zeybekoğlu’nun (2005) yüksek lisans tezinden alınmıştır.